

Utbildningsdepartementet
Forskningspolitiska enheten
103 33 Stockholm

vår ref: ow

Stockholm, 2021-10-01

Dnr: U2021/02459

REMISSYTTRANDE

Betänkande från Pliktmaterialutredningen (SOU 2021:32, Papper, poddar och....Pliktmateriallagstiftning för ett tryggt källmaterial ”)

Med anledning av att Svenska Journalistförbundet ("förbundet") beretts möjlighet att lämna synpunkter på rubricerade betänkande skulle vi vilja meddela följande.

Förbundet anser liksom utredningen att det finns ett starkt behov att vidga skyldigheten till pliktleverans utöver de medieformer som i dag omfattas. Inte minst journalister är en yrkesgrupp som i många fall är beroende av ett relevant källmaterial. Av den anledningen är det angeläget att medieformer som idag inte omfattas av nu gällande regelverk ska omfattas av en ny reglering.

Vi tillstyrker därför generellt behovet av ett nytt regelverk. Dock har vi synpunkter på utredningens utgångspunkt om vilka aktörer som ska omfattas av ett kommande regelverk, bland annat i relation till frågan om grundlagsskydd enligt Yttrandefrihetsgrundlagen (YGL).

Det som anges på sidan 106 i utredningen om att en aktör som har (automatiskt) grundlagsskydd enligt YGL regelmässigt har kunskap om detta grundlagsskydd är ett påstående som förbundet inte delar. Det finns ett antal exempel på kedjor med olika aktörer såväl vid tillhandhållande av e-böcker, ljudböcker, långfilmer/TV-serier, poddar och linjär sändningsverksamhet (på Internet) där aktören ifråga inte vet om man omfattas eller ej av det grundlagsskyddet i YGL, alternativt att aktören givit uttryck för att man inte vill ha ett ansvar för medieinnehållet. Begreppet "redaktion för en tryckt tidskrift eller för ett radioprogram" i YGL (tidigare 1 kap 9 § nu 1 kap 4 §) har vid ett flertal tillfällen kritiserats eftersom begreppet är oklart; många aktörer inte vet om de omfattas av det automatiska grundlagsskyddet såsom just denna "redaktion". Se t ex NJA 2007 sid 309, en dom från Högsta domstolen som tolkats så att grundlagsskyddet för tidningen Expressen (AB Kvällstidningen Expressen) flyttats in till det externa företaget Pressens Bild AB databas/webbplats. Vem av företagen Expressen eller Pressens Bild som

skulle ha skyldigheter enligt en ny lag om pliktmaterial är, som vi ser saken, inte entydigt. Det kan noteras att Pressens Bilds tjänst "PressText" också innehöll material som svenska bokförlag givit ut, liksom artiklar och fotografier från ett antal utländska tidningar, t ex Hufvudstadsbladet. Även begreppen "företag för yrkesmässig framställning av/.../tekniska upptagningar" resp "nyhetsbyrå" i 1 kap 4 § YGL är mycket oklara. Är en enskild frilansjournalist med egen webbplats att ses som en nyhetsbyrå?

Som framgår av den uppmärksammade tvisten om Bauer Medias poddar (Bauer Media är Sveriges i särklass största aktör när det gäller kommersiell linjär radio, en aktör som också är verksam inom poddbranschen) så är medieföretagets inställning, att ansvaret för den aktuella verksamheten och publiceringarna är något som respektive leverantör ska svara för. Detta samtidigt som det på Bauer Medias hemsida stått att företagets VD var ansvarig utgivare. Se följande citat på SVTs hemsida www.svt.se:

"Bauer Media skriver i ett mejl till Kulturnyhetererna att de lägger stor vikt vid att innehåll som distribueras via deras plattform följer lagar och etiska regler. Samtidigt friskriver sig Bauer Media ansvaret för innehållet i poddar de publicerar på sin plattform. Respektive podcastbolag och podcastskapare är ansvariga för innehållet i de podcasts som publiceras. Det tydliggörs också i avtalet mellan Bauer Media och podcastbolaget"

Se närmare också <https://www.svt.se/kultur/juristen-upphovsmannen-bestammer-vem-ar-ansvarig> och <https://www.svt.se/kultur/falsa-utgivaruppgifter-pa-radiojattens-playtjanst>

Inom den allt framgångsrikare podd-branschen (se exempel på webplatserna www.poddplay.com och www.acast.com) så är det generellt oklart om inslagen helt eller delvis har ett grundlagsskydd enligt YGL, och om det är företaget som driver webbplatsen, den enskilde upphovsmannen eller produktionsbolaget som ska ha detta ansvar. På samma sätt lär denna osäkerhet också komma att gälla en kommande ny pliktlagstiftning, om inte detta tydliggörs.

Samma problematik som finns inom poddbranschen finns också inom e-boks och ljudboks-branschen. Ett flertal aktörer är inblandade i framställning/produktion – från upphovsman, förlag till den aktör som gör studioinspelningarna med inläsare, liksom den aktör som publicerar/distribuerar e-boken/ljudboken online. I många fall torde inte medieinnehållet ha ett grundlagsskydd, t ex vid on-line-leverans av original-ljudböcker. Den aktör som de facto publicerar materialet t ex Adlibris eller Storytel är – liksom Bauer Media och Podplay.com – synes inte heller vara intresserade av att ta ett ansvar för medieinnehållet. Icke desto mindre är det centralt, enligt vår uppfattning, att allt sådant material ska omfattas av en kommande ny pliktleverans.

I förbundets remissvar på SOU 2020: 45 (betänkande från 2018 års tryck och yttrandefrihetsberedning) skriver vi bland annat följande om e-boks-marknaden:

"Det har under utredningens gång visat sig att det i ganska begränsad omfattning inom dagens e-boks-marknad är bokförlagen själva som publicerar e-böckerna, även om det i viss omfattning förekommer smakprov på deras hemsidor. Snarare är det externa aktörer som Adlibris som i realiteten publicerar medieinnehållet."

Ytterligare aktörer som vunnit allt fler lyssnare/tittare de senaste åren är film och musiknedladdningstjänster som t ex Netflix och Spotify. Även sådana företags ansvar behöver klargöras i detta hänseende. För övrigt har Spotify också etablerat sig som en aktör som publicerar/distribuerar poddar, såväl originalpoddar som poddar/radioprogram som tidigare sänts av andra medieföretag, t ex Sverige Radio. Om Spotify har ett automatiskt grundlagsskydd enligt YGL 1 kap 4 § är mycket oklart, ev som ett "företag för yrkesmässig framställning av tekniska upptagningar". Men mer sannolikt är att man inte har automatiskt grundlagsskydd. Förbundet noterar att det bland utredningens experter deltagit en jurist från Tidningsutgivarna. Det kan särskilt understrykas att sådana aktörer som Bauer Media, Netflix, Acast, Storytel, Podplay.com och Spotify inte representeras av Tidningsutgivarna. Som framgår i denna länk <https://www.svt.se/kultur/stromningstjanster-och-poddar-nobbar-det-medieetiska-systemet> har dessa aktörer tidigare under detta år givit uttryckt för att man inte vill omfattas av det nya medieetiska systemet, - ett system där bland annat Tidningsutgivarna och Journalistförbundet är huvudmän - då man menat att det är den konkreta kreatören/producenten/upphovsmannen som måste ha ett ansvar, inte de företag som äger plattformen/kanalen. En förutsättning för anslutning till det nya medieetiska systemet är för övrigt att det publicerande medieföretaget har ett ansvar enligt Tryckfrihetsförordningen eller YGL.

Vår bestämda uppfattning är att det är aktörer som Bauer Media, Spotify, Acast, Storytel, Adlibris osv som ska ha det yttersta ansvaret inom ramen för en kommande ny plikttagstiftning och detta oberoende om mediet har ett YGL-skydd eller ej, och oberoende av vilka avtal dessa företag må ha med andra aktörer i kedjan - från enskilda podd-producenter, upphovsmän eller (andra) traditionella medieföretag i deras egenskap av leverantörer.

En framtida lagstiftning måste därför på ett annat sätt än det föreliggande förslaget ta hänsyn till att frågan om YGL-skydd bland många medieaktörer är oklar, liksom att det på samma sätt är oklart om det är upphovsmannen/producenten som ska ha ett ansvar, t ex pga de kontrakt de ingår med ägaren av plattformen. Att knyta skyldigheten att leverera pliktmaterial enligt det förslag som återfinns i 6 § 1 st, (p 4) i en ny plikttag är således inte något vi kan tillstyrka. Istället skulle pliktleverans för on-line-tjänster/material oberoende av YGL kunna vara konstruerad så, att medieinnehåll som sänds eller på annat sätt överförs till allmänheten såsom detta förstås i 2 § 3 st p1 lagen 1960:729 om upphovsrätt för litterära och konstnärliga verk ska vara föremål för pliktleverans, en leveransplikt som då åvilar den aktör som överför materialet. En tillkommande förutsättning i denna del skulle kunna vara att den aktuella aktören måste bedriva överföringsverksamhet yrkesmässigt.

Med vänliga hälsningar



Ulrika Hyllert
Förbundsordförande

